

Sag C-21/22**Sammendrag af anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 98, stk. 1, i Domstolens procesreglement****Dato for indlevering:**

7. januar 2022

Forelæggende ret:

Sąd Okręgowy w Opolu (Polen)

Afgørelse af:

10. december 2021

Sagsøger:

OP

Hovedsagens genstand

Genstanden for hovedsagen, der verserer for den nationale ret, er behandlingen af en klage indgivet af OP over, at en notarfuldmægtig i Polen nægtede at udføre en notaropgave, der navnlig bestod i udarbejdelse af et testamente på vegne af en ukrainsk statsborger, der indeholdt en klausul om valg af ukrainsk ret for hele arven og en ændring af den lovbestemte arveordning, der er fastsat i ukrainsk lovgivning.

Genstand og retsgrundlag for forelæggelsen

Det forelæggende organ har rejst to spørgsmål. Med det første spørgsmål ønskes det nærmere bestemt oplyst, hvorvidt det personelle anvendelsesområde af artikel 22 i forordning nr. 650/2012, der giver testator ret til at vælge den nationale lovgivning i sit hjemland som den lov, der finder anvendelse på hele arven, også omfatter en person, der er tredjelandstatsborger. Det andet vedrører fastlæggelsen af – hvis der foreligger en bilateral aftale mellem en medlemsstat og et tredjeland, der ikke giver mulighed for at foretage et lovvalg, men som specificerer hvilken lov, der skal finde anvendelse – hvorledes forholdet mellem denne aftale og forordningen og virkningen af dette normhierarki for muligheden for statsborgeren i det pågældende tredjeland for at foretage et lovvalg i henhold til artikel 22, sammenholdt med forordningens artikel 75, er.

Præjudicielle spørgsmål

- 1) Skal artikel 22 [i forordning nr. 650/2012] fortolkes således, at en person, der ikke er unionsborger, har ret til at pege på den nationale lov i sit hjemland, som den lov, der skal finde anvendelse på alle spørgsmål vedrørende arv?
- 2) Skal artikel 75, jf. artikel 22, i ovennævnte forordning nr. 650/2012, fortolkes således, at i en situation, hvor en bilateral aftale, der gælder mellem en medlemsstat og et tredjeland, ikke fastsætter bestemmelse om lovvalg i en arvesag, men angiver den lov, der skal finde anvendelse på arvesager, kan en statsborger i et sådant tredjeland, der er bosiddende i en medlemsstat, der er bundet af denne bilaterale aftale, foretage et lovvalg?

Anførte EU-retlige retsfor skrifter

TEUF: artikel 81, stk. 2, litra c)

Europa-Parlamentets og Rådets forordning (EU) nr. 650/2012 af 4. juli 2012 om kompetence, lovvalg, anerkendelse og fuldbyrdelse af retsafgørelser vedrørende arv, og om accept og fuldbyrdelse af officielt bekræftede dokumenter vedrørende arv og om indførelse af et europæisk arvebevis (herefter »forordningen«): 38. betragtning; artikel 22 og 75

Anførte nationale retsfor skrifter

Umowa polsko-ukraińska z dnia 24 maja 1993 r. o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych sporządzona w Kijowie dnia 24 maja 1993 r. (aftale mellem Polen og Ukraine af 24. maj 1993 om juridisk bistand og juridiske forhold i civile og strafferetlige sager) (Dz. U. af 1994, nr. 96, pos. 465): artikel 36, 37

Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe (lov af 4. februar 2011 om international privatret) (Dz. U. af 2011, nr. 80, pos. 432): artikel 66a

Ustawa z 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (lov af 14. februar 1991 om notarvirksomhed) (Dz. U. af 1991, nr. 22, pos. 91): artikel 81, 81 a, 82 og 83

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (lov af 17. november 1964 om civil retspleje) (Dz. U. af 1964, nr. 43, pos. 296) (herefter »den civile lovbog«): art. 366

Kort fremstilling af de faktiske omstændigheder og retsforhandlingerne

- 1 OP, som udelukkende har ukrainsk statsborgerskab og som er bosiddende i Polen, er – sammen med sin ægtefælle henset til reglerne om formuefællesskab – medejer af en bolig beliggende i Polen. I Polen henvendte hun sig til en notar vedrørende oprettelse af et notartestamente indeholdende bestemmelse om valg af ukrainsk lov og om at den i nævnte retsorden foreskrevne arveordning skal fraviges.
- 2 Den 10. juli 2020 afviste notarfuldmægtigen at udføre notaropgaven for så vidt angår valget af ukrainsk lov, idet han fandt, at valget af ukrainsk lov i testamentet ville være lovstridigt, nærmere bestemt i strid med notarvirksomhedslovens artikel 81.
- 3 OP indgav en klage til notarfuldmægtigen, der på tidspunktet for prøvelsen af klagen, som led i selvkontrol, forsøgte at indgive en anmodning om præjudiciel afgørelse, men ved kendelse af 1.9.2021 afsagt i sag C-387/20, OKR fandt Domstolen, at de præjudicielle spørgsmål åbenbart skulle afvises. Derefter afviste notarfuldmægtigen klagen.
- 4 OP har anlagt søgsmål til prøvelse ved den forelæggende ret. Hun har nedlagt påstand om ophævelse af afvisningen i sin helhed og om få forelagt præjudicielle spørgsmål for Domstolen.

De væsentligste argumenter, der anføres af hovedsagens parter

- 5 Som begrundelse for afslaget på at udføre notaropgaven, har notarfuldmægtigen for det første henvist til aspektet vedrørende forordningens personelle anvendelsesområde. I denne sammenhæng har han påberåbt sig afgørelse af 28. februar 2020 truffet af Sąd Okręgowy i Opole (den regionale domstol i Opole) – som han anser for at være bindende for ham – der i forbindelse med behandling af en klagesag med tilsvarende faktiske omstændigheder fandt, at forordningens artikel 22 kun giver unionsborgere adgang til at udpege den lov, der finder anvendelse på hele arven. Efter den forelæggende rets opfattelse følger retningslinjen om, at forordningen ikke finder anvendelse på tredjelandsstatsborgere af første punktum i 38. betragtning til forordningen, som angiver unionsborgernes mulighed for at foretage et lovvalg, og af retsgrundlaget for vedtagelsen af forordningen, nemlig artikel 81, stk.2, litra c), TEUF, idet en forordning er en foranstaltning, som har til formål at sikre foreneligheden mellem medlemsstaternes regler om lovvalg og om konflikter om stedlig kompetence.
- 6 For det andet har notaren henledt opmærksomheden på, at de bilaterale aftaler, der er indgået af medlemsstater med tredjelande, går forud for forordningen i henhold til forordningens artikel 75. Den polsk-ukrainske bilaterale aftale af 24. maj 1993 om juridisk bistand og juridiske forhold i civile og strafferetlige sager giver ikke adgang til at foretage lovvalg i arveanliggender. Artikel 37 i den polsk- ukrainske aftale udpeger den lov, der finder anvendelse på arveretlige spørgsmål, på en

sådan måde, at den lov, der finder anvendelse på arv af klagers løsøre, er ukrainsk lov, som er lovgivningen i det land, hvor sagsøger er statsborger (stk. 1), mens den lov, der finder anvendelse på arv af fast ejendom, er loven i den stat, hvor ejendommen er beliggende (stk. 2). Det er derfor ikke muligt at ensarte arvelovgivningen.

- 7 I sin klage til retten gjorde OP gældende, at der var anlagt en forkert fortolkning af forordningens artikel 22 og 75.
- 8 Med hensyn til forordningens artikel 22, første punktum, har klageren henvist til ordlyden af denne bestemmelse, hvorefter »en person« kan vælge sin nationale lov, som den lov, der finder anvendelse på arvesagen. Klageren har endvidere gjort gældende, at forordningens artikel 22 er placeret i dennes kapitel III, der indeholder generelle lovvalgsregler. I henhold til forordningens artikel 20 finder den lov, som udpeges efter denne forordning, anvendelse, uanset om det er loven i en medlemsstat. OKP er af den opfattelse, at dette også gælder for den lov, der udpeges i henhold til forordningens artikel 22.
- 9 Med henvisning til forordningens artikel 75, hvori det hedder, at forordningen »ikke er til hinder« for anvendelsen af aftaler, hvor medlemsstater og tredjelande er parter, er OP af den opfattelse, at den parallelle anvendelse af forordningen og en sådan aftale ikke betyder, at de polske myndigheder skal anvende de lovvalgsregler, der følger af en sådan aftale i en polsk-ukrainsk arvesag i en situation, hvor lovvalgsreglerne fastlægger den lov, der skal finde anvendelse, på grundlag af objektive tilknytningsfaktorer. Eftersom artikel 37 i den polsk-ukrainske aftale ikke vedrører valg af den lov, der skal finde anvendelse i arvesager, kan bestemmelsen i den foreliggende situation ikke gå forud for forordningens artikel 22, som regulerer netop dette spørgsmål og giver mulighed for lovvalg.
- 10 OP har også gjort gældende, at afvisningen af at udarbejde et testamente, som indeholder valg af ukrainsk ret i Polen, er så meget desto mere lovstridig, henset til, at et sådant testamente ville kunne udarbejdes i enhver anden medlemsstat (som ikke er bundet af den pågældende aftale med Ukraine) samt at denne afvisning fører til fragmentering af arven i strid med princippet om, at kun én lov finder anvendelse på arven, hvis betydning blev understreget af Domstolen i sag C-218/16, Kubicka.
- 11 Som svar på klagen har notarfuldmægtigen fastholdt sit standpunkt om, at den polsk-ukrainske aftale skaber en særskilt ordning for fastlæggelsen af hvilken lov, der finder anvendelse på arvesager, der som helhed nyder forrang i forhold til den ordning, der følger af forordningen, herunder forordningens artikel 22.
- 12 Notarfuldmægtigen har imidlertid ligeledes henledt opmærksomheden på den omstændighed, at den i litteraturen anerkendte forrang af den pågældende aftale, som medfører en opdeling af lovvalg (forskelligt for så vidt angår løsøre og fast ejendom), gør det vanskeligt at oprette et testamente for et stort antal ukrainske

statsborgere med bopæl i Polen. Henset til den systematiske betydning af det retlige problem i den foreliggende sag, har notarfuldmægtigen støttet OP's anmodning om at forelægge Domstolen de præjudicielle spørgsmål.

Kort fremstilling af begrundelsen for forelæggelsen

- 13 For så vidt angår det første spørgsmål, henleder den forelæggende ret i første omgang opmærksomheden på den omstændighed, at den ungarske regering, den polske regering og Europa-Kommissionen som anført i deres bemærkninger i sag C-387/20, OKR er enige om, at forordningens artikel 22 giver personer, der ikke er unionsborgere, mulighed for at vælge loven, der skal finde anvendelse på arven, i det tredjeland, hvor pågældende person er statsborger på tidspunktet for foretagelsen af valget eller på dødstidspunktet. I henhold til civillovbogens artikel 366 finder retten, at den ovennævnte dom afsagt af Sąd Okręgowy i Opole (den regionale domstol i Opole) den 28. februar 2020, der fortolkede det personelle anvendelsesområde for forordningens artikel 22 til at være begrænset til alene at omfatte unionsborgere, og som anerkendte notarfuldmægtigens afvisning af at udføre den ønskede notaropgave, ikke er bindende for den foreliggende sag. Den forelæggende ret finder det imidlertid nødvendigt at ensarte domstolens holdning til det omtvistede spørgsmål, og har i den forbindelse forelagt det første præjudicielle spørgsmål for Domstolen.
- 14 For så vidt angår det andet spørgsmål henviser den forelæggende ret i første omgang til de synspunkter, som den ungarske regering, den polske regering og Europa-Kommissionen har anført i deres bemærkninger i sag C-387/20, OKR, hvoraf der følger en divergerende fortolkning af forordningens artikel 75. Ifølge den ungarske regerings holdning kan forordningen ikke påvirke anvendelsen af internationale konventioner, som en eller flere medlemsstater er parter i på tidspunktet for vedtagelsen af den pågældende forordning, og som vedrører spørgsmål, der er omfattet af forordningens bestemmelser; efter denne holdning bør den lov, der finder anvendelse på arven, i en sådan situation udelukkende fastslås i henhold til den pågældende aftales lovvalgsregler, og såfremt en bilateral aftale er »tavs« for så vidt angår spørgsmålet om lovvalg – har en tredjelandsstatsborger, som er bosiddende i en medlemsstat, som er part i den pågældende aftale, ikke ret til at vælge hvilken arvelovgivning, der skal finde anvendelse. Kommissionen har ligeledes anerkendt, at hvis en bilateral aftale indgået mellem en medlemsstat og et tredjeland fastsætter hvilken lov, der finder anvendelse på arven, baseret på objektive kriterier, som ikke gør det muligt for parterne at vælge en anden lov, der skal finde anvendelse, kan tredjelandsstatsborgerens lovvalg ikke fraviges ved en sådan aftale. En anden holdning blev indtaget af den polske regering, som gav udtryk for det synspunkt, at i en situation, hvor en bilateral aftale mellem en medlemsstat og et tredjeland ikke fastsætter lovvalg i arvesager, men angiver den lov, der finder anvendelse på arven, kan statsborgeren i et sådant tredjeland, som er bosiddende i en medlemsstat, som er part i den pågældende bilaterale aftale, vælge dette

tredjelandes lovgivning, selv om loven i det valgte land ikke giver mulighed for lovvalg i arvesager.

- 15 For det andet har den forelæggende ret anført, at der heller ikke findes en ensartet holdning til fortolkningen af forordningens artikel 75 i Polen. Retten henleder opmærksomheden på, at i henhold til Polens standpunkt, som er en af parterne i den ovennævnte aftale af 1993, var udeladelsen af muligheden for valg af den lov, der skal finde anvendelse på arven, tilsigtet de stater, der er part i aftalen. Hvis fortolkningen foretaget af den enhed, som har udarbejdet og underskrevet den ovennævnte aftale, skal antages at være korrekt – er der stadig spørgsmålet om fastlæggelsen af, om den ukrainske regering fortolker de ovennævnte bestemmelser i aftalen af 1993 på en tilsvarende måde. Samtidig henleder den forelæggende ret opmærksomheden på Associeringsaftalen mellem Den Europæiske Union og Det Europæiske Atomenergifællesskab og deres medlemsstater på den ene side og Ukraine på den anden side underskrevet den 29. maj 2014. Som det følger af dens artikel 24, stk. 1, har Ukraine og Den Europæiske Union erklæret at udvide det retlige samarbejde i civilretlige spørgsmål og at tilnærme ukrainsk ret til EU-retten.
- 16 Under henvisning til polsk litteratur om emnet har den forelæggende ret påpeget, at i lyset af fortolkningen af artikel 66 i lov af 4. februar 2011 om international privatret tillægger nogle forfattere forordningen forrang over bilaterale konventioner indgået af Polen med Hviderusland, Rusland og Ukraine. Efter endnu et andet synspunkt kan spørgsmålet vedrørende forholdet mellem forordningen og konventionerne løses ved anvendelsen af selve arveforordningens artikel 75, stk. 1, første punktum, i henhold til hvilken disse spørgsmål er undtaget fra forordningens anvendelsesområde.
- 17 Til gengæld og med henvisning til tilblivelsen af forordningens artikel 75 har den forelæggende ret mindet om, at denne bestemmelse i sin oprindelige ordlyd var kortfattet og klar, og i tilfælde af en konflikt mellem bestemmelser gav den internationale aftaler forrang – med forbehold for aftaler indgået mellem medlemsstater, som anvender forordningen, som gav plads til forordningens indhold, og hvor der samtidig henvises til den daværende EF-traktats artikel 307, som pegede på behovet for at fjerne eventuelle uforeneligheder mellem traktaten og bestemmelserne i aftaler indgået med tredjelande – en ordlyd, som lovgiver i sidste ende opgav.
- 18 Ved at analysere argumenterne for forordningens forrang rejser den forelæggende ret yderligere spørgsmål: bl.a. om den potentielle diskrimination af EU-indbyggere, som ikke er unionsborgere, og om de arkaiske lovvalgsregler, som er indeholdt i mange internationale aftaler. I lyset af Domstolens hidtidige praksis, er den forelæggende ret ligeledes i tvivl om, hvorvidt aftalt lovvalg ikke bør anses som en nødvendig søjle i det retlige samarbejde på det civilretlige område.
- 19 Den forelæggende ret udtrykker desuden bekymring for, at såfremt forordningens forrang afslås vil der være en risiko for, at forskellige medlemsstater, der anvender

forordningen, henset de indgåede bilaterale aftaler – set ud fra lovvalgsreglerne – vil opfatte arv efter den samme arvelader forskelligt. Polen er bundet af bilaterale aftaler, der indeholder lovvalgsregler i arvesager, men som ikke fastsætter lovvalg med fire tredjelande, hvoraf relativt mange borgere er bosiddende i Polen: Ukraine, Hviderusland, Rusland og Vietnam (men også med lande i det tidligere Jugoslavien, som ikke er medlemsstater, med Cuba, Libyen, Nordkorea og Mongoliet). Tyskland er til gengæld bundet af sådanne aftaler med Tyrkiet, Iran og lande i det tidligere Sovjetunionen. Østrig derimod – med lande i det tidligere Jugoslavien, der ikke er medlemslande, Iran og Rusland. En ensartet løsning på spørgsmålet om de undersøgte retsreglers hierarki forekommer således at være væsentligt både set i forhold til retsordenen i en række medlemsstater og ensartetheden af et fælles system for lovvalgsregler, som er udarbejdet som led i deres harmonisering, og er nødvendig for at sikre en ensartet fortolkning i hele forordningens geografiske anvendelsesområde.

ARBEJDSDOKUMENT